

Анотація

Дрозд А. Ю., Хуторянская Т. В. Международные стандарты обеспечения прав и законных интересов ребенка и их имплементация в законодательство Украины. – Статья.

В статье осуществлен анализ международных стандартов обеспечения прав и законных интересов ребенка и их имплементация в законодательство Украины. Авторами отмечено актуальность использования вышеуказанных стандартов в украинском законодательстве.

Ключевые слова: стандарты, обеспечение прав ребенка, законные интересы ребенка, имплементация, законодательство.

Summary

Drozdz O. Yu., Khutorianska T. V. International standards guaranteeing the rights and legitimate interests of the child and their implementation in the legislation of Ukraine. – Article.

In this scientific article analyzes the international standards of the rights and legitimate interests of the child and their implementation in the legislation of Ukraine. The authors stressed the relevance of the use of the above standards in Ukrainian legislation.

Key words: standards, ensuring the rights of the child, child's legal interests, implementation of legislation.

УДК 347.9

І. О. Ізарова

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА EUROPEAN CIVIL PROCEDURE

Із часу набрання чинності першими установчими договорами Європейського Союзу (далі – ЄС) і запровадження програм із реалізації їхніх положень було ухвалено понад десять регламентів і директив, які врегульовують судову діяльність із розгляду та вирішення цивільних і комерційних справ транскордонного характеру. Так, поступово розбудовується European Civil Procedure (далі – ЕСР), або Європейський цивільний процес, – наднаціональне законодавство ЄС, що утворює простір цивільного судочинства, альтернативний внутрішньому національному процесуальному законодавству держав-членів. Якщо явище ЕСР і його сутність уже не викликає серйозних наукових дискусій, то питання про його систему, до якої входять численні положення нормативних актів ЄС, залишається суперечливим.

ЕСР відіграє надзвичайно важливу роль для забезпечення доступності судового захисту жителів держав-членів ЄС, а також забезпечує рівні права й умови для участі в загальноєвропейських процедурах громадян третіх держав – нечленів ЄС. Це зумовлює важливість дослідження й формування правильних підходів щодо визначення системи European Civil Procedure, її внутрішньої побудови та взаємодії з національною системою цивільного процесуального законодавства. Визначення внутрішньої структури ЕСР також надасть можливість окреслити перспективи його подальшого розвитку та взаємодії з національним законодавством держав-членів ЄС і третіх країн, жителі яких є його потенційними учасниками.

Варто відзначити, що ці питання останнім часом викликають науковий інтерес. Їх розглядали, зокрема, такі вчені, як А. Стадлер, Є. Сторскрабб, П. Готвальд

та інші. Однак у вітчизняній науковій літературі питання системи ЕСР комплексно не досліджувалося.

Маастрихтським договором було передбачено положення про співробітництво в галузі юстиції та внутрішніх справ [1], яке було розвинене Амстердамським і Лісабонським договорами, у яких закріплювалася необхідність мінімізації стандартів вирішення транскордонних спорів і гармонізації судових процедур, а також забезпечення доступності судових рішень [2]. Враховуючи План дій 1998 р. [3], на засіданні в Тампері в 1999 р. [4] було передбачено необхідність забезпечення справжнього європейського простору правосуддя, що знайшло відображення в *A Genuine European Area of Justice*, що у свою чергу стало фундаментом для розбудови загальних для ЄС процедур.

На розвиток положень згаданих вище програм та установчих договорів ЄС Єврокомісією 20 грудня 2002 р. було ухвалено *Green Paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation* [5]. У цьому документі на розбудову ЕСР спрямовані регламенти, які запроваджують єдині процесуальні процедури на території ЄС.

К.Е. Крамер слушно підкреслює, що тоді як інші регламенти принципово не відрізняються від традиційних двосторонніх та односторонніх угод у галузі міжнародного процесуального права, процедури, розглянуті в європейських документах [6; 7], створили автономну європейську систему цивільного процесу й демонструють важливий крок у розвитку європейського цивільного судочинства [8, с. 254].

З огляду на це не можна погодитися з думкою про те, що реальні досягнення в уніфікації окремих процесуальних інститутів, серед яких, окрім підсудності й виконання судових рішень, є вручення судових документів, дослідження доказів, обмін правовою інформацією, дають підстави говорити про якісно новий комплекс правил судочинства, а саме про європейське цивільне процесуальне право [9, с. 52]. Процедури з розгляду й вирішення справ судом надають можливість говорити про утворення системного й комплексного явища – Європейського цивільного процесу, інші регламенти забезпечують можливість ефективного розгляду справ. Їх автономність зробила можливим виділення *European Civil Procedure* як окремого від національного законодавства комплексного механізму вирішення спорів транскордонного характеру.

Унаслідок останньої реформи в ЄС було відмінено процедуру екзекватури, яка надає сили судовим рішенням, ухваленим усіма державами-членами на території ЄС. Цей крок став завершальним актом в утворенні єдиного механізму захисту цивільних прав у ЄС – *European Civil Procedure*. Процедури захисту цивільних прав від судового розгляду до виконання судового рішення в транскордонних справах здійснюються за правилами, які є єдиними для всієї території ЄС (затверджено Регламент № 1215/2012) [10].

Поряд із ними важливу роль у розбудові єдиного *European Civil Procedure* також відіграють регламенти, що опосередковують судове співробітництво у сфері розгляду й вирішення справ у межах ЄС. Усі ці положення утворюють єдину систему ЕСР, яка розбудовується для забезпечення положень установчих договорів та з метою запровадження *A Genuine Area of Justice*.

Як зауважував П. Готтвальд, European law on civil procedure швидко зростає за рахунок запроваджених у регламентах процедур [11]. До цих регламентів він відносить такі: Регламент про отримання в державах-членах судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах, Регламент про співробітництво між судами держав-членів у зборі доказів у цивільних або комерційних справах (так званий Регламент доказів), а також Регламент про отримання в державах-членах судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах та ін.

До системи European Civil Procedure варто віднести ті регламенти, які відіграють важливу роль у його функціонуванні і які забезпечують комплексну ефективну судову діяльність із розгляду цивільних і комерційних справ транскордонного характеру в судах держав-членів ЄС. Положеннями цих документів забезпечуються єдині засади розгляду й вирішення справ судом, судове співробітництво з передачею документів, подання доказів, забезпечення вимог, а також визнання та виконання судового рішення судів різних держав-членів на території всього ЄС.

Можна погодитись із М. Стормом, що European Civil Procedure виходить з основоположних принципів Європейського Союзу, а також тих, що містяться в Хартії основних прав Європейського Союзу, що підкреслює характер єдиного процесу, який відображає три гарантії: по-перше, гарантію доступу до суду; по-друге, процесуальні гарантії (розумний строк, справедливий судовий розгляд, незалежний і неупереджений суддя); по-третє, гарантію того, що рішення суду буде виконуватися [12].

Одним із найяскравіших прикладів гармонізації положень про забезпечення вимог є European Account Preservation Order (Європейський наказ про забезпечення коштів). З огляду на досить розповсюджені проблеми виконання грошових вимог необхідно створити уніфіковану Європейську процедуру із забезпечення банківських рахунків (European procedure for the preservation of bank accounts), оскільки заходи із забезпечення позову національних процесуальних систем різних держав-членів значно різняться. 15 травня 2014 р. було ухвалено Регламент № 655/2014, яким запроваджено Європейський наказ про забезпечення рахунку для полегшення стягнення транскордонних боргів у цивільних і комерційних справах (European Account Preservation Order) [13]. Відповідно до нього кредитор може обирати додатковий і факультативний засоби еквівалентного заходу забезпечення своїх вимог.

Це положення має надзвичайно важливе значення для ефективного функціонування системи ЕСП, адже воно є відповіддю на актуальне питання про забезпечення коштів на банківських рахунках в інших державах-членах ЄС у разі судового розгляду справи в іншій державі-члені, нівелюючи відмінності національних процесуальних систем і забезпечуючи доступність правосуддя в транскордонних справах.

До системи ЕСП варто також віднести й такі директиви: Директива № 2002/8/ЕС від 27 січня 2003 р. для поліпшення доступу до правосуддя в транскордонних спорах шляхом встановлення мінімальних загальних правил, що стосуються юридичної допомоги для таких спорів [14], а також Директива № 2013/11/EU про альтернативні способи вирішення спорів [15]. Положення цих документів відіграють

важливу роль для ефективного функціонування ЕСР, незважаючи на те, що роль регламентного порядку регулювання відносин істотно відрізняється від ролі директив, які передбачають необхідність запровадження певних положень до національного процесуального законодавства.

Взаємозв'язаним із Директивою № 2013/11/EU є Регламент № 524/2013, який запроваджує порядок онлайн-ового вирішення споживчих спорів (Online Dispute Resolution for consumer cases) [16]; він набирає чинності в січні 2016 р. і є частиною системи ЕСР. Він забезпечить доступ до простих, ефективних, швидких і недорогих способів вирішення внутрішніх і транскордонних спорів, що виникають у результаті продажу або надання послуг, і підвищує доступність захисту споживачів. Враховуючи те, що завданням цивільного судочинства є захист прав, віднесення цих механізмів із позасудового врегулювання спорів до системи ЕСР є цілком логічним і виправданим.

Насамкінець варто сказати про взаємодію ЕСР і внутрішнього національного законодавства, що має надзвичайно важливе значення для ефективного здійснення правосуддя в цивільних справах. Як зауважує К.Е. Крамер, національне законодавство, як і раніше, відіграє важливу роль: «Яскравим прикладом є оскарження судових рішень, ухвалених у порядку розгляду дрібних спорів ESCP: національні правила настільки відрізняються в цьому аспекті, що процедурою не було передбачено єдиних правил оскарження, яке натомість здійснюється за національними правилами» [8, с. 267].

Отже, система ЕСР покликана забезпечити лише ті механізми вирішення транскордонних спорів, які ускладнюють або унеможливають судовий захист, ураховуючи відмінності національного законодавства держав-членів і спрямоване на розбудову гармонізованої процедури європейського та внутрішнього національного регулювання цивільне судочинство.

Підсумовуючи, варто зауважити, що для формування системи European Civil Procedure надзвичайно важливе значення мають ті регламенти, що закріплюють єдині засади розгляду й вирішення справ судом, забезпечують судове співробітництво, а також виконання судового рішення судів різних держав-членів на території ЄС. До основних із них можна віднести такі:

1) регламенти, які визначають порядок розгляду й вирішення окремих категорій справ, зокрема Регламент (ЄС) № 1896/2006 від 21 грудня 2006 р. про Європейську процедуру видачі наказу для сплати [6] та Регламент (ЄС) № 861/2007 від 11 липня 2007 р. про Європейську процедуру розгляду дрібних спорів [7];

2) регламенти ЄС, які забезпечують судове співробітництво: Регламент (ЄС) № 1393/2007 від 13 листопада 2007 р. про отримання в державах-членах судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах [17], Регламент Ради (ЄС) № 1206/2001 від 28 травня 2001 р. про співробітництво між судами держав-членів у зборі доказів у цивільних або комерційних справах [18] та Регламент (ЄС) № 655/2014 від 15 травня 2014 р., що запроваджує процедуру Європейського порядку забезпечення рахунку [13];

3) регламенти ЄС, які стосуються порядку виконання судових рішень: Регламент (ЄС) № 805/2004 від 21 квітня 2004 р. про Європейський виконавчий на-

каз для незаперечних вимог [19], Регламент (ЄС) № 1215/2012 про юрисдикцію, визнання й виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах від 12 грудня 2012 р. (Brussels I Regulation (recast)) [10], Регламент (ЄС) № 2201/2003 від 27 листопада 2003 р. про юрисдикцію, визнання й виконання судових рішень у сімейних справах і в справах батьківської відповідальності [20];

4) положення, що забезпечують правову допомогу у вирішенні транскордонних спорів: Директива № 2002/8/ЄС від 27 січня 2003 р. для поліпшення доступу до правосуддя в транскордонних спорах шляхом встановлення мінімальних загальних правил, що стосуються юридичної допомоги для таких спорів [14];

5) механізми позасудового вирішення спорів: Директива № 2013/11/ЄУ від 21 травня 2013 р. про альтернативні способи вирішення спорів [15] та Регламент № 524/2013 від 21 травня 2013 р., що запроваджує порядок онлайнного вирішення споживчих спорів [16].

Спільний правовий простір, а тим паче єдиний комплексний механізм судового захисту прав, забезпечить спільний ринок і більшу інтеграцію в ЄС і не тільки, оскільки до кола учасників цих процедур можуть потрапити також громадяни держав-нечленів ЄС. Саме тому це має важливе значення також з огляду на євроінтеграційні інтереси України, оскільки, отримавши членство в ЄС, наша держава адаптує *acquis*. Відтак перед нею постануть важливі питання щодо того, як забезпечити ефективний механізм судового захисту цивільних прав в умовах перебування в спільному просторі та як інтегруватися в правову сферу, зокрема у сферу цивільного судочинства.

Література

1. Treaty on European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:1992:191:TOC>.
2. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT> ; Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon (13 December 2007) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/;ELX_SESSIONID=LyYhJvwTJ2dBybv9yYlBQpQJlchLpplzTy9Hg2n2QlsLY57FKRn!867718495?uri=OJ:C:2007:306:TOC.
3. Council and Commission Action Plan of 3 December 1998 on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on the creation of an area of freedom, security and justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/other/133080_en.htm.
4. Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm.
5. Green Paper on a European order for payment procedure and on measures to simplify and speed up small claims litigation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/other/133212_en.htm.
6. EC Regulation № 1896/2006 European order for payment procedure [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_civil_matters/116023_en.htm.
7. EC Regulation № 861/2007 European Small Claims Procedure [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/protection_of_consumers/116028_en.htm.
8. Kramer X.E. A Major Step in the Harmonization of Procedural Law in Europe: the European Small Claims Procedure Accomplishments, New Features and Some Fundamental Questions of European Harmonization in The XIIIth World Congress of Procedural Law / X.E. Kramer // The XIIIth world

congress of procedural law : the Belgian and Dutch reports / ed. by A.W. Jongbloed. – Antwerpen : Intersentia, 2008. – P. 253–283.

9. Макаруха З.М. Юрисдикція, визнання та виконання судових рішень у цивільних справах транснаціонального характеру в рамках Європейського Союзу / З.М. Макаруха // Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження». – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2009. – № 1. – С. 47–52.

10. Regulation (EU) № 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32012R1215>.

11. Gottwald P. The European Law of Civil Procedure / P. Gottwald [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asianlii.org/jp/journals/RitsLRev/2005/3.pdf>.

12. Storme M. A single Civil Procedure for Europe: A Cathedral Builders' Dream / M. Storme [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asianlii.org/jp/journals/RitsLRev/2005/6.pdf>.

13. Regulation (EU) № 655/2014 of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 establishing a European Account Preservation Order procedure to facilitate cross-border debt recovery in civil and commercial matters [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1422049979203&uri=CELEX:32014R0655>.

14. Council Directive 2002/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003L0008>.

15. Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) № 2006/2004 and Directive 2009/22/EC [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:165:0063:0079:EN:PDF>.

16. Regulation (EU) № 524/2013 of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on online dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) № 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Regulation on consumer ODR) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0524>.

17. Regulation (EC) № 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32007R1393>.

18. Council Regulation (EC) № 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (Evidence Regulation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32001R1206>.

19. Regulation (EC) № 805/2004 of the European Parliament and the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims (EEO Regulation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32004R0805>.

20. Council Regulation (EC) № 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) № 1347/2000 Brussels II b Regulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32003R2201>.

Анотація

Ізарова І. О. Інституційна система *European Civil Procedure*. – Стаття.

У статті аналізується інституційна система *European Civil Procedure*, наднаціонального законодавства Європейського Союзу у сфері цивільного процесу, основою якої є дві сучасні загальноєвропейські процедури з розгляду й вирішення окремих категорій цивільних і комерційних справ. Проаналізовано положення, що регулюють питання передачі судових і позасудових документів, подання доказів, забезпечення вимог, визнання й виконання судових рішень, правову допомогу в транскордонних справах тощо.

Ключові слова: цивільний процес, *European Civil Procedure*, гармонізація цивільного процесу.

Аннотация

Изарова И. А. Институциональная система European Civil Procedure. – Статья.

В статье анализируется институциональная система European Civil Procedure, наднационального законодательства Европейского Союза в сфере гражданского процесса, основой которой являются две современные общеевропейские процедуры по рассмотрению и решению отдельных категорий гражданских и коммерческих дел. Проанализированы положения, регулирующие вопросы передачи судебных и внесудебных документов, представление доказательств, обеспечение требований, признание и исполнение судебных решений, правовую помощь в трансграничных делах и тому подобное.

Ключевые слова: гражданский процесс, European Civil Procedure, гармонизация гражданского процесса.

Summary

Izarova I. A. The institutional system of European Civil Procedure. – Article.

The article analyzes the institutional system of European Civil Procedure, supranational EU legislation of Civil Process, which is the basis of two recent pan-European procedures in civil and commercial matters, and procedures that facilitate efficient consideration and resolution of civil and commercial cross-border matters, including the service of judicial and extrajudicial documents, regulation of evidence, recognition and enforcement of judgments etc.

Key words: civil procedure, European Civil Procedure, harmonization of civil procedure.

УДК 341(4)

В. В. Форманюк

ПРАВОВА ОХОРОНА КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ І БАЗ ДАНИХ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Постановка проблеми. ХХІ століття – це століття, у якому розвиток суспільства ґрунтується на знаннях та результатах творчої діяльності людини в культурній, технічній, економічній сферах. Тому сьогодні інтелектуальна власність відіграє значно більшу роль у життєдіяльності людини, ніж за всю попередню історію людства.

Особливе місце серед об'єктів інтелектуальної власності посідає комп'ютерна програма (комп'ютерне програмне забезпечення), яка в епоху інформаційних технологій є одним із головних стратегічних ресурсів як держави в цілому, так і окремих її складових.

Дуалістична правова природа комп'ютерної програми, обумовлена неможливістю її практичного використання за призначенням позатехнічних рішень та подібністю її створення до традиційних об'єктів авторського права, а також її складністю та багатогранністю, стала підставою для виникнення в юридичній науці різних підходів до визначення правової моделі охорони зазначеного об'єкта права інтелектуальної власності.

Питання правової охорони комп'ютерної програми були об'єктом дослідження на різних етапах її розвитку, особливо в 80–90-ті роки ХХ століття, що пов'язано з інтенсивним розвитком самого об'єкта охорони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правової охорони комп'ютерних програм і баз даних у Європейському Союзі (далі – ЄС) досліджували такі